

Rok 2018: Rokiem Odry – Rzeki Pozytywnej Energii

Kontekst i tło

Rzeka Odra jest nieodłącznie związana ze Śląskiem. W swoim górnym i środkowym biegu stanowi jego naturalną oś, istotną z punktu widzenia geografii, historii, ekonomii, kultury a także ekologii. Postrzeganie Odry bardzo się różniło w zależności od zmian przebiegu granic państwa polskiego. Równocześnie rzeka Odra jest nieodłącznym elementem odrzańskiego korytarza transportowego, który wiąże morsko-rzeczne porty ujścia Odry z aglomeracją wrocławską i górnośląską, a przez kanały Odra-Hawela i Odra-Sprewa z aglomeracją berlińską i zachodnioeuropejskim systemem dróg wodnych. Port w Koźlu był kilkadziesiąt lat temu jednym z największych śródlądowych portów w Europie, a port w Gliwicach, oddany do użytku wraz z Kanałem Gliwickim w 1939 roku, był jednym z nowocześniejszych w naszej części Europy.

Z drugiej strony Odra jest postrzegana jako źródło zagrożeń. Poza częstymi wezbrzeniami i lokalnymi podtopieniami zdarzały się katastrofalne powodzie powodujące ogromne straty. Największe powodzie XIX wieku w środkowej Europie i na Odrze miały miejsce w 1813, 1854 i 1889 roku. W XX wieku najpoważniejsze powodzie miały miejsce w 1903, 1909 i 1985 oraz w lipcu 1997 roku. Oczywiście wszyscy pamiętamy tragiczną powódź z 2010 roku. Życzliwe postrzeganie rzeki było również utrudnione przez fatalny stan jej wód. Zanieczyszczenia powodowane przez przemysł i sektor komunalny przez szereg lat powodowały, że jakiegokolwiek rekreacyjne i turystyczne wykorzystanie Odry było niemożliwe. Szczęśliwie dzięki szeroko zakrojonym inwestycjom w ekologię jakość wód rzeki Odry powoli, ale systematycznie się poprawia. Duże programy przedsięwzięć przeciwpowodziowych dają nadzieję na skuteczniejsze zarządzanie ryzykiem powodziowym i poważne ograniczenie negatywnych skutków wezbrań. W efekcie Odra stała się bezpieczniejsza, piękniejsza i czystsza. Nie musi być już postrzegana wyłącznie jako rzeka zagrożeń, może stać się rzeką szans.

I to chcemy podkreślić, organizując wydarzenia z okazji Roku Odry.

Odra pełni ważne funkcje gospodarcze, społeczne i ekologiczne dla niemal połowy polskich regionów. Mimo to rola tej rzeki i oczekiwania wysuwane wobec niej nie zostały do końca sprecyzowane. Konieczne jest przywrócenie Odrze jej miejsca w nie tylko w systemie wodno-gospodarczym i transportowym Polski, ale także potraktowania jej jako ogniwa łączącego te systemy z systemami pozostałych krajów Unii Europejskiej. Pierwsze kroki na tej drodze zostały już poczynione: 6 marca 2017 r. Prezydent RP podpisał akt ratyfikacyjny dotyczący Europejskiego porozumienia o głównych śródlądowych drogach wodnych o znaczeniu międzynarodowym (porozumienie AGN). Z kolei w czerwcu 2016 r. Rada Ministrów przyjęła dokument p.n. *Założenia do planów rozwoju śródlądowych dróg wodnych w Polsce na lata 2016-2020 z perspektywą do roku 2030*, w którym ujęto m.in. inwestycje zlokalizowane w województwie śląskim: budowę Kanału Śląskiego łączącego Odrzańską Drogę Wodną z Drogą Wodną Górnej Wisły oraz budowę kanału Koźle-Ostrawa będącego polskim odcinkiem szlaku wodnego Dunaj-Odra-Łaba. Obecnie opracowywane są analizy, które staną się materiałem bazowym studium wykonalności dla modernizacji Odrzańskiej Drogi Wodnej. Naturalnie, te działania muszą być skoordynowane z realizacją zobowiązań międzynarodowych oraz stanowić ich integralną część. Tworzenie warunków funkcjonowania i rozwoju żeglugi śródlądowej zgodne jest z głównymi kierunkami zrównoważonej polityki transportowej Wspólnoty Europejskiej, dążącej do zmniejszenia degradującego wpływu transportu na środowisko. Celem jest tworzenie bezpiecznego, niezawodnego i wielogatęziowego (multimodalnego) systemu transportowego, spójnego z systemem transportowym innych regionów i krajów Unii Europejskiej. Realizacja tego celu będzie wymagać współpracy specjalistów wielu branż, przedstawicieli biznesu oraz naturalnie samorządów. Ta dyskusja się już rozpoczęła. Dla województwa śląskiego

modernizacja Odrzańskiej Drogi Wodnej i budowa zaplanowanych kanałów może stanowić duży impuls rozwojowy, dlatego w toczącym się dyskursie nie może zabraknąć głosów z naszego regionu. Istnieje wiele wątpliwości związanych z rozwijaniem żeglugi śródlądowej, a dokładna lokalizacja i kształt zaplanowanych inwestycji wymagają rozważań. Podejmując decyzję, trzeba równoważyć aspekty ekonomiczne, ekologiczne i społeczne.

W Roku Odry chcemy na to zwracać szczególną uwagę.

Rezolucja sejmiku

W 2017 roku Pani dr Ewa Rzewuska – Radna Sejmiku Dolnośląskiego wystąpiła z inicjatywą ogłoszenia 2018 roku Rokiem Odry. Pomysł ten spotkał się z aprobatą samorządów odrzańskich. Wkrótce powstała idea, aby Rok Odry był obchodzony przez samorządy wszystkich województw położonych nad rzeką Odrą. Poszczególne sejmiki wojewódzkie przyjęły stosowne uchwały. Jako pierwszy, w dniu 26 października 2017 r., uczynił to Sejmik Województwa Dolnośląskiego. Niespełna miesiąc później, w dniu 20 listopada 2017 r. Sejmik Województwa Śląskiego podjął rezolucję o ustanowieniu roku 2018 Rokiem Odry – Rzeki Pozytywnej Energii. Nazwanie Odry Rzeką Pozytywnej Energii stanowi wykorzystanie elementu identyfikacji województwa śląskiego i ma na celu utrwalenie jej postrzegania jako atutu regionu, a także podkreślenia znaczenia pełnionych przez nią funkcji.

Rezolucja z dnia 20 listopada 2017 r. nie jest jedyną uchwałą Sejmiku Woj. Śląskiego dotyczącą rzeki Odry. W dniu 22 maja 2017 r. Sejmik przyjął uchwałę w sprawie przyjęcia stanowiska dotyczącego modernizacji i rozwoju Odrzańskiej Drogi Wodnej, a w dniu 21 marca 2016 r. – uchwałę w sprawie oświadczenia dotyczącego poparcia Apelu Marszałków Województw Polski Zachodniej w sprawie modernizacji Odrzańskiej Drogi Wodnej.

Rok Odry jest zatem wyrazem życzeń i aspiracji samorządów odrzańskich.

Cele Roku Odry – Rzeki Pozytywnej Energii

Rzeka Odra dla każdego z odrzańskich regionów ma nieco inny kontekst i nieco inne znaczenie. Na terenie województwa śląskiego nie planuje się prowadzenia rzeką drogi wodnej o międzynarodowym znaczeniu. Do tego posłużą sztuczne urządzenia – kanały. W tym regionie Odra jest raczej kręgosłupem Śląska i osią współpracy między regionami niż granicą państwa. Jest przy tym pod wieloma względami rzeką wyjątkową. Jest emanacją mocy przyrody i mądrości natury, kojarzy się z myślą inżynierską człowieka, staje się rzeką porozumienia, współpracy i rozwoju. Na naszych oczach rzeka-zagrożenie stała się rzeką, która łączy, fascynuje i inspiruje.

Chcemy podkreślić tę symbolikę w Roku Odry – Rzeki Pozytywnej Energii.

Zasadniczym celem ogłoszenia roku 2018 Rokiem Odry – Rzeki Pozytywnej Energii jest potrzeba uświadomienia społeczeństwu szans rozwojowych związanych z położeniem województwa śląskiego nad Odrą i jej dopływami, w tym zwrócenie uwagi mieszkańców na trwające przygotowania resortu żeglugi śródlądowej w Rządzie RP do realizacji szerokiego planu inwestycyjnego, który do 2030 r. ma przywrócić funkcję transportową rzece Odrze. Będzie to również sposobność do zapoczątkowania ściślejszej współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami, w szczególności nawiązania konstruktywnej dyskusji i wypracowania rozwiązań przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju społeczności i regionów związanych z tą rzeką.

W Roku Odry chcemy skierować jej pozytywną energię do pracy na rzecz społeczności odrzańskich.

Turystyka odrzańska

Turystyka odrzańska jako oddzielna marka jeszcze nie istnieje. Drzemie w niej jednak olbrzymi potencjał dziedzictwa historycznego, kulturalnego i przyrodniczego. Czynniki te sprawiają, że dzięki wykorzystaniu efektu synergii może nastąpić spotęgowanie potencjału regionów i wzmocnienie ich szans rozwojowych. O atrakcyjności turystyki odrzańskiej może zdecydować jej unikatowy i interdyscyplinarny charakter. W pełni realne jest utworzenie szlaku wodnego i rowerowego łączącego atrakcje powiązane z rzeką Odrą oraz rozbudowanie bazy okoturystycznej. Pozwoli to na zachęcenie amatorów turystyki aktywnej i rodzinnej. Dolina rzeki Odry to liczne miejsca cenne przyrodniczo, również chronione jako rezerваты przyrody czy obszary sieci Natura 2000. Z Odrą wiąże się mnóstwo elementów dziedzictwa kulturowego i historycznego. Wiele z tych perełek wciąż czeka na odkrycie i zaprezentowanie szerszej publiczności. Odra przy tym od zawsze inspirowała twórców różnych dziedzin sztuki, włączając w to również artystów ludowych. Współpraca samorządów na rzecz rozwoju turystyki odrzańskiej może przebiegać na różne sposoby i w różnych obszarach.

W Roku Odry chcemy inicjować i wspierać takie działania.

Zwracanie się miast ku rzece

Obecność rzeki była jednym z głównych czynników kształtujących osadnictwo. Bliskość wody na potrzeby bytowe, łatwiejsza obrona, większe możliwości rozwijania handlu i budowy znaczenia politycznego miasta – to tylko niektóre atuty położenia miasta nad rzeką. Obecnie mają oczywiście znaczenie głównie historyczne. Przez ostatnich kilkadziesiąt lat obszary nadrzeczne w mieście była raczej kłopotliwym miejscem, które rzadko kiedy było odpowiednio zagospodarowywane. Miasta odwracały się od rzek. Tendencja ta ostatnimi laty szczęśliwie się odwraca. Wzrasta liczba ciekawych przykładów zagospodarowywania dolin rzecznych w miastach. Nie mówimy tu wyłącznie o dolinach dużych rzek. W województwie śląskim przez miasta przepływa mnóstwo niewielkich rzeczek, potoków i strug. Także i one mogą stać się ważnym elementem atrakcyjnych przestrzeni publicznych. Sieć hydrograficzna miasta może jednak stać się dla planistów i urbanistów prawdziwym wyzwaniem.

W Roku Odry chcemy też mówić o zagospodarowaniu obszarów nadrzecznych w miastach.

Nasze wydarzenia

W Roku Odry – Rzeki Pozytywnej Energii planujemy następujące wydarzenia:

- 13 - 14 czerwca br.: popularnonaukowa konferencja pn. *Rzeki w rozwoju przestrzennym*. Konferencja odbędzie się w Katowicach i zostanie zorganizowana wspólnie ze stroną niemiecką z udziałem prelegentów z Nadrenii Północnej - Westfalii. Tematyka: różne aspekty zagospodarowania (rewitalizacji) obszarów nadrzecznych
- 11 października br.: Konferencja Odrzańska. Konferencja odbędzie się w Katowicach i będzie dotyczyła różnych aspektów funkcjonowania rzeki Odry, głównie z punktu widzenia samorządów.
- maj - październik br.: konkurs na najlepszy poster (plakat naukowy) dla szkół. Dla zwyciężskich szkół przewidziano nagrody rzeczowe.
- 12 września br.: wspólne wyjazdowe posiedzenie Komisji Sejmików Woj. Opolskiego i Śląskiego. Jednym z celów tego posiedzenia jest wypracowanie przez Radnych wspólnego kierunku rozwijania turystyki odrzańskiej w obydwóch województwach, tak aby docelowo stała się marką rozpoznawalną, atrakcyjną, niepowtarzalną i interdyscyplinarną.

- warsztatowe spotkania w ramach Forum Przestrzeni. W 2018 roku ideą przyświecającą działaniom Forum Przestrzeni w roku 2018 jest „Promocja potencjału głównych rzek województwa”.
- wystawy tematyczne m.in. w Muzeum Górnośląskim, Śląskim ZOO

Powyższa lista nie jest listą zamkniętą. Przykładowo, jesienią chcemy zorganizować w Raciborzu wydarzenia, którego celem będzie rozpowszechnianie wiedzy o kulturowym dziedzictwie odrzańskim.

W poszczególnych województwach obchody Roku Odry mają nieco różny wydźwięk. W województwie śląskim za cel postawiliśmy sobie rozpowszechnianie wiedzy i dobrych praktyk, dzięki którym społeczności i reprezentujące je samorządy będą mogły pełniej i bardziej świadomie kreować swój rozwój, a także wykorzystać najlepsze szanse, jakie niesie z sobą położenie nad Odrą.

W Roku Odry stawiamy na wiedzę i dobre pomysły.

Weźmiemy udział

Województwo Śląskie zaangażowało się także w wydarzenia organizowane przez inne podmioty. W dniach 16 - 17 czerwca br. odbędzie się 19. edycja Pływadła – sptywu nietypowych jednostek pływających rzeką Odrą z Raciborza do Kędzierzyna Koźła. W tym roku Marszałek Województwa Śląskiego objął tę imprezę honorowym patronatem.

Wydarzenia u sąsiadów

Również w innych województwach odbędzie się szereg ciekawych imprez z okazji Roku Odry. Takimi wydarzeniami o zasięgu ponadwojewódzkim są:

- Międzynarodowy Sejmik Żeglugi Śródlądowej - Sejmik Odrzański (6 czerwca br.)
- Kongres Morski w Szczecinie - Debata Odrzańska (15-16 czerwca br.)
- Flis Odrzański (25 czerwca - 14 lipca br.)
- Międzynarodowy Sptyw Kajakowy „Odra - rzeka, która łączy trzy kraje” (czerwiec - lipiec br.)
- Dni Odry we Wrocławiu (wrzesień br.)
- Pęcławski Festiwal Duathlonu „W stronę Odry” (październik br.)

Poza tym sptywy kajakowe (Odrą, Widawą, Baryczą...), konkursy wędkarskie, cykle wystaw, prelekcji, imprezy biegowe, kulinarne, koncerty, Noc Kupały (kilka miejsc) i wiele innych

Warto też wspomnieć o rozpoczęciu prac nad utworzeniem Blue Velo, czyli Odrzańskiej Trasy Rowerowej. 20 kwietnia br. podczas Rowerowego Forum Metropolitalnego we Wrocławiu odbyło się podpisanie porozumienia na rzecz współpracy przy realizacji, promocji i utrzymaniu Blue Velo. List intencyjny podpisało 5 województw: śląskie, opolskie, dolnośląskie, lubuskie i zachodniopomorskie.

Co po samorządowym Roku Odry?

Po 2018 roku Odra dalej będzie płynąć przez województwo śląskie i dalej będzie cieszyć się zainteresowaniem samorządów. Na przelomie 2018 i 2019 roku prawdopodobnie rozpocznie się publiczna dyskusja o modernizacji Odrzańskiej Drogi Wodnej. Oczekujemy też analiz dotyczących przedsięwzięć planowanych do realizacji w naszym województwie. Podobnie jak pozostałe samorządy odrzańskie, planujemy wziąć aktywny udział w tej debacie.

Część zadań, takie jak współtworzenie Blue Velo czy wspieranie turystyki odrzańskiej, będzie wymagało naszego zaangażowania również w kolejnych latach. W dalszym ciągu mamy też zamiar brać udział w dyskusji o roli rzek w rozwoju przestrzennym oraz o rewitalizacji obszarów nadrzecznych.

Chcemy, aby Rok Odry stał się źródłem dobrych pomysłów na rzeczne sąsiedztwo.